

*„Da li veruješ meni
Ili misliš svojom glavom?“*

**POSUŠNOST,
POKORAVANJE AUTORITETU
I AUTORITARNOST**

Psihologija javnog mnjenja
8.3.2024.

O ČEMU ĆEMO DANAS PRIČATI...

Poslušnost i pokoravanje autoritetu

- Milgramove studije pokoravanja autoritetu
- Šta doprinosi poslušnosti

Autoritarnost

- Shvatanje Adorna, Frenkel-Brunswika, Levinsona i Sanforda
- Koncept autoritarnosti Altemeyera
- Levičarska autoritarnost
- Autoritarnost u društvenom kontekstu

Razjašnjavanje pojmova:

- Poslušnost i autoritarnost
- Autoritet, autoritarnost, autoritativnost

Gde prestaje pokornost i počinje lična odgovornost?

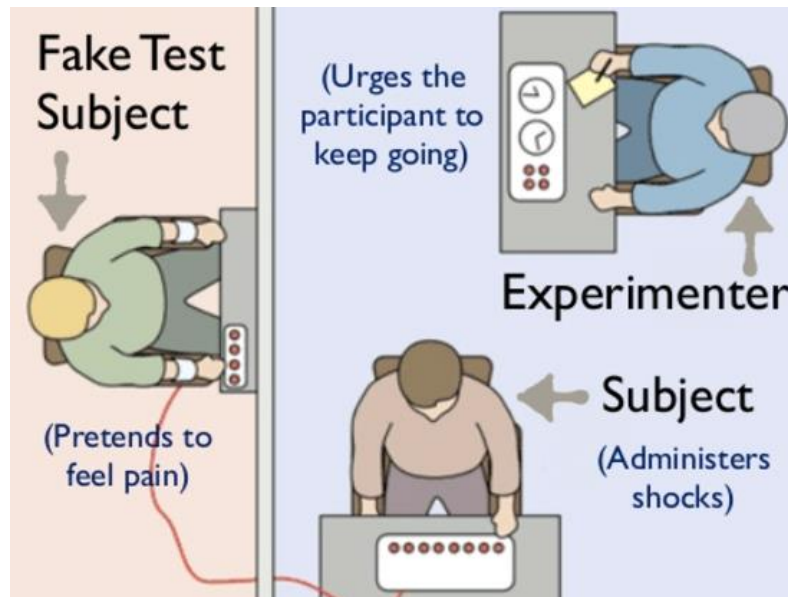
MILGRAMOVE STUDIJE POKORAVANJA AUTORITETU

- Ideja inspirisana pitanjem kako je moguće da su ljudi u nacističkoj Nemačkoj pristajali da ubijaju i muče nevine ljude.
- Ekperimenti sprovedeni 1960-ih na Univerzitetu Yale
- Eksperiment sproveden na dobrovoljcima koji su bili za to plaćeni i koji su odabrani na osnovu svojih profesija, pola i uzrasta.
- Ukupan broj ispitanika bio je preko 300 (u različitim verzijama eksperimenta).

MILGRAMOVE STUDIJE POKORAVANJA AUTORITETU

NAVODNI CILJ ISTRAŽIVANJA: Studija uticaja kazne na učenje.

- „Učitelj“ zadaje elektrošokove „učeniku“ svaki put kada ovaj da pogrešan odgovor.
- Kazna (elektrošokovi) postaju sve veći kako učenik više greši.
- Eksperimentator je prisutan i kontroliše proces.

MILGRAMOVE STUDIJE POKORAVANJA AUTORITETU

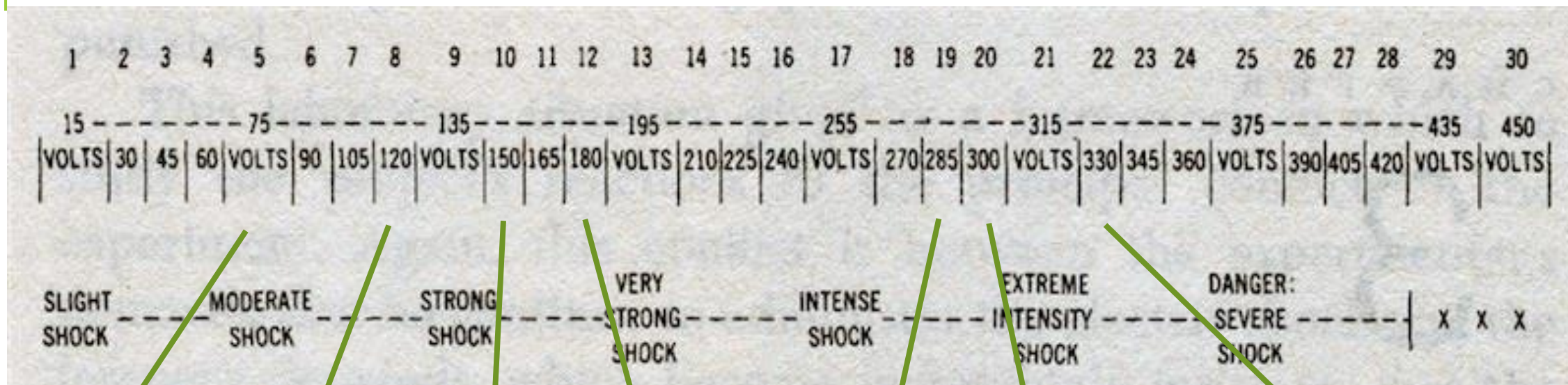
PRAVI CILJ ISTRAŽIVANJA: Ispituje se pokoravanje subjekta („učitelja“) figuri autoriteta (eksperimentatora).

➤ NACRT:

- „Učitelj“ je jedini naivni subjekt, pravi ispitanik, ne zna pravi cilj istraživanja
- “Učenik” je saradnik eksperimentatora i ponaša se na unapred dogovoren način. Ne dobija nikakve elektrošokove (samo glumi)!
- Eksperimentator je autoritet koji određuje šta će se i kako raditi
- Učitelj zadaje elektrošok svaki put kad učenik pogreši. Ako odgovori tačno, ništa se ne događa.
- Jačina elektrošoka raste sa svakim netačnim odgovorom. Počinje od 15V i ide sve do 450V (30 podeoka, svaki veći za 15V).

MILGRAMOVE STUDIJE POKORAVANJA AUTORITETU

75V:

Učenik počinje da stenje.

150V:

Učenik traži da ga oslobode i prekinu exp.

285V:

Krici agonije.

od 330V:

Ne čuje se nikakav zvuk (ni krici, ni odgovori na pitanja).

120V:

Učenik počinje glasno da se žali da su šokovi bolni.

180V:

„Ne mogu da podnesem ovaj bol!“.

300V:

Očajnički vrišti da neće više da odgovarana test.

INSTRUKCIJA EXP:

„Ćutanje tretirajte kao netačan odgovor.“

MILGRAMOVE STUDIJE POKORAVANJA AUTORITETU

NACRT:

- Učitelj je u svakom momentu svestan jačine šokova (izgovara ih naglas).
- Ako bi se učitelj (subjekt) nećkao ili obratio eksperimentatoru sa sumnjom, odgovori su bili (ovim redom za svako naredno obraćanje):
  1. „Molim Vas, nastavite.“ ili „Dalje, molim.“
  2. „Eksperiment zahteva da nastavite“
  3. „Apsolutno je neophodno da nastavite.“
  4. „Nemate drugog izbora – morate nastaviti.“
- Ako učitelj (subjekt) pita da li je učenik u opasnosti:
  - „Mada šokovi mogu biti bolni, ne dolazi do trajnog oštećenja tkiva. Prema tome, molim vas, nastavite.“
  - „Sviđalo se to učeniku ili ne, morate ići dalje sve dok bez greške ne nauči sve parove reči. Prema tome, molim vas, nastavite.“
- **Eksperiment se završava** kada je dva puta data najveća vrednost elektrošoka (450V) ili kada je učitelj i nakon podsticaja odbio da nastavi sa eksperimentom.
- **Posteksperimentalna procedura:** debriefing, intervju, upitnik nakon godinu dana

MILGRAMOVE STUDIJE: REZULTATI

Predviđanja eksperata i laika:

- ***Psihijatri, studenti i odrasli pripadnici srednje klase*** predviđali da će najviše 1-2% učenika ići do kraja i da će prosečna jačina šoka nakon koje će ispitanici prekidati biti 120-150V (čim učenik prvi put zatraži da ga puste)
- Navodili da će ispitanici prekidati zbog empatije, osećanja pravde...
- Izjavljivali su da se **oni sami** nikada ne bi pokorili autoritetu

REZULTATI OSNOVNE VARIJANTE STUDIJE:

- 62.5% subjekata je išlo do najjačeg šoka
- prosečna jačina šoka na kojoj je prekinut eksperiment bila je oko 360V!

MILGRAMOVE STUDIJE: VARIJACIJE OSNOVNOG EKSPERIMENTA

- U različitim verzijama eksperimenta varirana je blizina učenika:
  - u drugoj prostoriji iza neprozirnog zida (čuje se samo glas) → 65% ide do kraja
  - u istoj sobi → 40% ide do kraja
  - učitelj učeniku mora da stavi ruku na generator → 30% ide do kraja

SA POVEĆANJEM NEPOSREDNE BLIZINE ŽRTVE, POKORNOST OPADA!

- Zašto?
- Vizuelni kontakt omogućava bolji uvid u žrtvine patnje, veću empatiju; ne možemo izbeći da razmišljamo o njoj; više se očekuje odmazda...

MILGRAMOVE STUDIJE: OBJAŠNJENJE REZULTATA

- Zašto su ljudi spremni da maltene ubiju drugu osobu (ili bar da budu ekstremno surovi) da bi uslišili naredbe autoriteta? Kako to da inače pristojne i učtive osobe bivaju tako surove u eksperimentu?
- **Urođena agresivnost?**
  - NE!
    - Snažan konflikt između moralnih načela i empatije, sa jedne strane, i zahteva autoriteta, sa druge.
    - Konflikt je bio evidentan iz napetosti, anksioznosti, drhtanja, anksioznog smeha učesnika

Izjava jednog subjekta nakon eksperimenta:

„Strašno sam čudno reagovao. Ne znam da li ste me posmatrali, ali stalno sam se kikotao i pokušavao da obuzdam smeh. Ja obično nisam takav. Bila je to čudna, čisto emocionalna reakcija na potpuno nemoguću situaciju. Reagovao sam na svoj položaj nekoga ko mora drugom čoveku da nanosi bol. Bio sam potpuno bespomoćan, uhvaćen u sklop okolnosti iz kojih se nisam mogao izvući i nisam bio u stanju ništa da učinim protiv toga. To me je slomilo.“

MILGRAMOVE STUDIJE: OBJAŠNJENJE REZULTATA

- Zašto su ljudi spremni da maltene ubiju drugu osobu (ili bar da budu ekstremno surovi) da bi uslišili naredbe autoriteta? Kako to da inače pristojne i učtive osobe bivaju tako surova u eksperimentu?
- **Pokornost subjekata u ovom eksperimentu mogu se objasniti preko tri mehanizma:**
  - **PODELOM ODGOVORNOSTI**
  - **INSTRUMENTALNIM STANJEM**
  - **SEKVENCIJALNA PRIRODA EKSPERIMENTA**

MILGRAMOVE STUDIJE: OBJAŠNENJE REZULTATA

PODELA ODGOVORNOSTI:

- Ako ispitanik ima nekog iznad (eksperimentator) **gotovo svu odgovornost prebaciju na njega.**
- **Akcent se ne stavlja na moralnost, već na poslušnost.**

INSTRUMENTALNO STANJE:

- Osoba u sistemu autoriteta postaje **instrument za izvršavanje tuđih želja** – suprotno stanju autonomije
- **Šraf u mašini** - ljudi lakše čine okrutne stvari ako ne čini sve jedna osoba nego je celokupni zločin „izdeljen“
- Npr. slučaj Ajhmana koji je u WWII upravljao deportacijama u koncentracione logore:
  - *"I was not a responsible leader, and as such do not feel myself guilty."*
  - **Hannah Arendt: „banalnost zla“**

MILGRAMOVE STUDIJE: OBJAŠNJENJE REZULTATA

**Izjava jednog subjekta koji je išao do kraja bez vidnog kajanja
i unutrašnjeg konflikta:**

„Ja sam stvarno bio ubeđen da je čovek mrtav sve dok nismo otvorili vrata. Kad sam ga ugledao, rekao sam ‘Sjajno, ovo je prosto sjajno!’. Ali ne bi bio neki problem ni da sam otkrio da je mrtav. Ja sam svoj posao obavio.“

U upitniku koji je popunjavao nekoliko meseci posle eksperimenta napisao je:

„Mislim da sam se držao kako valja, pristojno i kao i uvek, izvršavao uputstva. I rekoh ženi: ‘Eto, to je to. Mislim da sam posao dobro obavio’. One reče: ‘A šta bi bilo da je čovek umro?’. ‘Umro, pa šta? Ja sam svoj posao obavio!’“.

MILGRAMOVE STUDIJE: OBJAŠNENJE REZULTATA

SEKVENCIJALNA PRIRODA POSTUPKA:

- Subjekt se postepeno, korak po korak, uvlači u situaciju pokoravanja.
- Sekvencijalna priroda postupka doprinosi **samoopravdavanju**:
  - Ako prekine, subjekt sebi mora priznati da je učinio nešto neprihvatljivo (jer mora preuzeti odgovornost za prethodne postupke).
  - Ako nastavi, prethodni postupci nisu uznemirujući, jer se odgovornost i dalje prebacuje na autoritet.

MILGRAMOVE STUDIJE: VARIJACIJE OSNOVNOG EKSPERIMENTA

Dokazi da ljudi **NEVOLJNO PRIHVATAJU ZAHTJEVE AUTORITETA** koji nalaže da budu okrutni:

VARIJACIJE OSNOVNOG EKSPERIMENTA:

- Eksperimentator nije prisutan u prostoriji (naloge daje preko telefona): 20,5% ide do kraja
- Običan čovek zapoveda (osoba bez autoriteta koja sama smišlja sistem pojačavanja šokova): 20% ide do kraja.
- Učitelj sam bira jačinu šoka: samo jedna osoba (2.5%) je išla do 375V, a prosečna jačina šoka je oko 75-90V
  - **DIREKTNO PRISUSTVO AUTORITETA JE KLJUČNI FAKTOR!**
  - Odlučujući činilac nije **naredba** kao takva, nego **reakcija na autoritet!**
  - Naređenja koja ne zadaje autoritet nemaju snagu! Nije ključno **ŠTA** subjekt radi nego **ZA KOGA** radi!

MILGRAMOVE STUDIJE: NEPOSLUŠNI SUBJEKTI

- Pokoravanje autoritetu ni u jednoj verziji eksperimenta **nije išlo preko 70%**.
- Dakle, **određeni broj ljudi je spreman da se usprotivi autoritetu!**
- Neposlušni subjekti su oni koji su u nekom momentu prekinuli eksperiment
- **Neposlušni subjekti prihvataju odgovornost** za bol koju su naneli nevinoj osobi (prestaje podela odgovornosti)

MILGRAMOVE STUDIJE: NEPOSLUŠNI SUBJEKTI

Tok eksperimenta jednog subjekta koji je prekinuo zadavanje šokova na 255V:

Eksperimentator: ... (posle nekoliko dvoumljenja subjekta) Apsolutno je nužno da nastavite.

Učitelj (subjekt): E pa neću da nastavim, a da taj čovek vrišti da ga puste.

Eksperimentator: Nemate drugog izbora.

Učitelj (subjekt): Imam izbora. (u neverici, rasrđen) *Zašto ne bih imao izbora?* Došao sam ovde po sopstvenoj slobodnoj volji. Mislio sam da mogu pomoći u istraživačkom projektu. Ali ako zato treba nekoga da povredim, ili da sam na njegovom mestu, ne bih ostajao ovde. Ne mogu da nastavim. *Vrlo mi je žao.* Mislim da sam inako otišao predaleko.

ŠTA DOPRINOSI POSLUŠNOSTI?

- 1. Porodica** – autoritarno vaspitavanje, insistiranje na bespogovornoj poslušnosti
  - Maltene svaki oblik vaspitavanja podrazumeva da je roditelj neka vrsta autoriteta, ali je pitanje na koji način i do koje mere će se to od deteta očekivati
  - Slepa poslušnost ne znači poštovanje već samo pokoravanje iz straha!
- 2. Institucionalno okruženje** – kroz život prolazimo kroz brojne institucije od kojih je veliki broj hijerarhijski ustrojen (škola, vojska, neke radne organizacije...)
- 3. Nagrađivanje poslušnosti** – poslušne osobe često bivaju nagrađene za to ponašanje
  - pokoravanje autoritetu često predstavlja preduslov za napredovanje u hijerarhiji institucije. Time se dodatno učvršćuje hijerarhijska struktura, a osoba se motiviše da održava tu hijerarhiju.
- 4. Neposredni prethodni uslovi (situacioni činioci)**
  - Npr. opažanje legitimnog autoriteta i ulazak u sistem autoriteta u datoj situaciji

MILGRAMOVE STUDIJE: KAKVE JOŠ POUKE MOŽEMO IZVESTI?

- **Značaj neposrednog prisustva žrtve:** lakše je ubijati ako ne vidimo žrtve, nemamo direktan kontakt, ne svedočimo patnji
- **RACIONALIZACIJA (opravdavanje) AGRESIJE I ZLOČINA:**
  - **Krivljenje žrtve** za ono što joj mi činimo (glup je, zaslužuje to...)
  - **Dehumanizacija žrtve:** žrtve se često posmatraju kao nešto manje od ljudskog bića. Kao zaslužne za ono što ih je snašlo. Time se opravdava agresija prema njima.

ZAPAMTITE!

Zlo ne čine nužno sadisti, manijaci,
psihopate!

Zlo često čine obični, dobronamerni ljudi
...ako to autoritet od njih zatraži!

O ČEMU ĆEMO DANAS PRIČATI...

Poslušnost i pokoravanje autoritetu

- Milgramove studije pokoravanja autoritetu
- Šta doprinosi poslušnosti

Autoritarnost

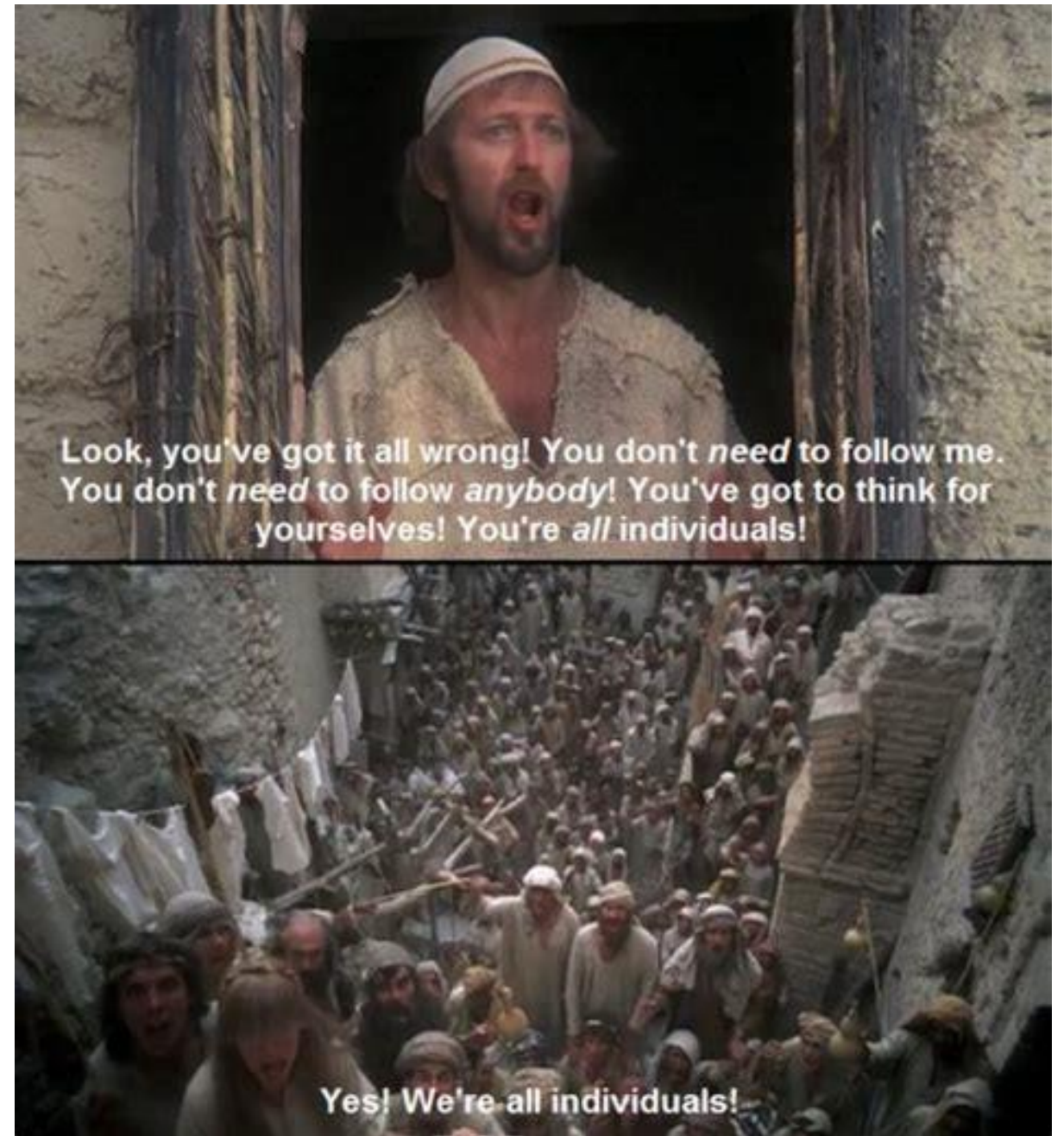
- Shvatanje Adorna, Frenkel-Brunswika, Levinsona i Sanforda
- Koncept autoritarnosti Altemeyera
- Levičarska autoritarnost
- Autoritarnost u društvenom kontekstu

Razjašnjavanje pojmova:

- Poslušnost i autoritarnost
- Autoritet, autoritarnost, autoritativnost

AUTORITARNOST

- Terminološka konfuzija među laicima: autoritet, autoritarnost, autoritativnost...
- Psihološko i sociološko shvatanje autoritarnosti: odlika individue ili odlika vođe/društva?
- Pogodno tlo za manipulaciju, unutargrupnu homogenizaciju i upravljanje agresije prema nepripadajućim grupama

„Monty Python's Life of Brian“ (1979)

AUTORITARNOST

- **Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson i Sanford (1950):**
  - *Kako objasniti predrasude prema Jevrejima i dešavanja u nacističkoj nemačkoj?*

sredinski uslovi X karakteristična struktura ličnosti = antidemokratska orijentacija

- **Antidemokratska orijentacija** – sindrom stavova sa tri uža sindroma: antisemitizam, etnocentrizam, politički konzervativizam
- **Sredinski uslovi:** rana socijalizacija (odnos dete-otac):
  - Specifičnost vaspitanja: grubo postupanje sa decom, insistiranje na slepoj poslušnosti, nedostatak ljubavi, nedavanje slobode detetu
- **Autoritarnu strukturu ličnosti** merili su **F skalom** koja je obuhvatala 9 osobina ličnosti: konvencionalizam, antiintraceptivnost, sklonost praznoverju i stereotipima, težnja ka moći i netolerancija, destruktivnost i cinizam, često korišćenje mehanizma projekcije, preterano interesovanje za seksualnost, autoritarna agresivnost i autoritarna submisivnost

AUTORITARNOST: AUTORITARNA SUBMISIVNOST

- **Autoritarna submisivnost (po Adornu)** je poslušnost, želja za jakim vođom, potčinjenost osobe državi i autoritetu
- submisivan, potčinjavajući odnos prema autoritetu (vođi, starijim ljudima i sl.) i istovremeno prezir i agresivnost prema podređenima
- Paradigma bicikliste: saginje se pod onima iznad sebe, a gazi one ispod sebe
- Slep obožavanje vođe

AUTORITARNOST: AUTORITARNA SUBMISIVNOST

„On (Đilas) i dalje preti predsedniku Srbije da će ga oterati u zatvor. Koga da otera u zatvor? Nekoga kome se Srbija divi. A zašto mu se divi? Jer nije u svojoj istoriji, od svog postojanja imala boljeg vladara, predsednika. Njemu bi se divili, pravo da vam kažem, i car Lazar, i Karađorđe, i Miloš Veliki, čija će imena za vjeki vjekova biti utkana u nove auto-puteve. A ja imam posebno zadovoljstvo da to kažem, jer i dalje nastupam i kao car Lazar i Karađorđe, na scenama širom Srbije.(...) Zašto bi se Lazar, Karađorđe i Miloš ponosili Aleksandrom Vučićem? Zato što bi on u njihovo vreme bio ravan njima, ali je pitanje da li bi oni, u današnjim turbulentnim vremenima kakva su, mogli da se mere sa njim.“

Odbornik SNS o predsedniku Srbije. (TV Pink, 27. 10. 2019. godine)

Guvernerka NBS:
„Često pitam Vučića da li ga je
srpski narod dostojan...”

Koje elemente autoritarnosti vidite u ovom primeru?

<https://www.021.rs/story/Info/Srbija/286842/Penzionerke-koje-su-negodovale-jer-su-umesto-u-banju-odvedene-na-Vucicev-skup-izbacene-iz-udruzenja.html>

СРПСКА
НАПРЕДНА
СТРАНКА

Драги пријатељи,
када се председник попне на бину
молимо вас да га поздравимо песмом:

"Председниче, председниче,
нек је твојој мајци хвала,
што јунака родила је
да се Српству врати слава."

Сваки политичар има своје услове
и падове, али као што је рекао наш ве-
лики политичар Небоја Ситесановић,
цитирам: „Нема велике љубави без
Александра Вучића, али ни велике маме
без њега, а то јесте Александар Вучић”.
Наше рече мамити као Божју заповест.
Могао бих ја да пишем до сутра па ни
мад не бих све написао. Све је пролазно,
и девојке, и друштво, и школа, али не-
што остаје са цео живот, а то је љу-
бав према Александру Вучићу.

Мило Стојановић,
Задар

Одговор (5)

Грасфорица

AUTORITARNA SUBMISIVNOST

- Može li vođa/autoritet biti submisivan?
- Da li je autoritarnost karakteristika koja može odlikovati autoritet?

AUTORITARNOST: AUTORITARNA AGRESIVNOST

- **Autoritarna agresivnost** je usmerena na „devijantne“ osobe, pripadnike tuđih grupa (Jevreji, Romi, Hrvati, Albanci...), bilo koga ko je različit i misli drugačije

Teorija žrtvenog jarca:

- Frustracija → Agresija
- Pomeranje → Žrtveni jarac
- Žrtveni jarac → Racionalizacija

- Objašnjenje veze autoritarnosti i predrasuda

Сташа Стојановић

@stasasns · [Follow](#)

Опозиција у Србији је непријатељ држави, нашем народу и нашем идентитету. Не постоји једна особа за коју се може рећи да је опозиционар јер жели нешто боље да уради од урађеног. Сви до једног су издајници, плаћеници и мрзители наше

8:44 AM · Nov 3, 2022 from Novi Sad, Republic of Serbia

97

Reply

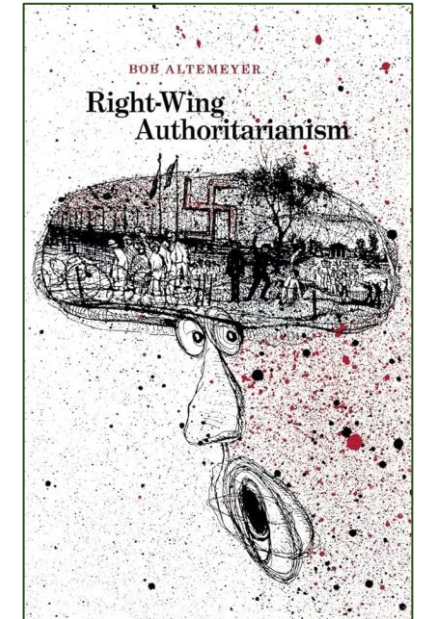
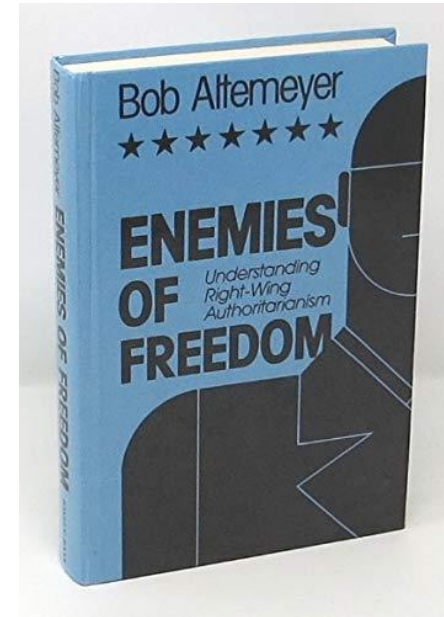

Copy link

[Read 777 replies](#)

SAVREMENA SHVATANJA AUTORITARNOSTI

- **Altemeyer** – desničarska autoritarnost (RWA – right-wing authoritarianism)
- Obuhvata tri sindroma stavova:
  - autoritarna submisivnost
  - autoritarna agresivnost
  - konvencionalizam
- **Levičarska autoritarnost (LWA)?**

PODSEĆANJE: POSLUŠNOST I AUTORITARNOST

- **Milgram (1960):** studije poslušnosti i pokoravanja autoritetu
  - Poslušnost nastaje u situaciji ulaska u hijerarhijsku strukturu
  - Objašnjenja mehanizma: podela odgovornosti, instrumentalno stanje i sekvencijalna priroda postupka
  - Poslušni subjekti – idu do kraja; Neposlušni subjekti – preuzimaju odgovornost i suprotstavljaju se naredbama autoriteta
- **Adorno i saradnici:** autoritarnost kao sklop devet osobina ličnosti
- **Altemeyer:** autoritarnost kao sindrom stavova
- U oba shvatanja autoritarnost je relativno stabilna odlika ličnosti!

AUTORITARNOST I SRODNI POJMOVI

■ **Autoritarnost i poslušnost?**

- Autoritarnost je širi pojam koji, između ostalog, uključuje i poslušnost.
- Ljudi mogu biti poslušni i ako nisu autoritarni! Poslušnost može biti „isprovocirana“ situacijom.

Autoritet, Autoritarnost; Autoritativnost?

Setite se Milgramovog eksperimenta:

- U čemu je razlika između poslušnih-autoritarnih i poslušnih-neautoritarnih?

AUTORITARNOST U DRUŠTVENOM KONTEKSTU

- **Kakve društvene okolnosti podstiču autoritarnost?**
  - nesigurnost, kriza, strah od budućnosti;
  - stalno držanje u **strahu** i neizvesnosti
  - suzbijanje slobodnog mišljenja, cenzura medija (obrazovani ljudi su opasnost)

AUTORITARNOST U DRUŠTVENOM KONTEKSTU

- Autoritarnost verovatnija kod neobrazovanih i u društvu u kojem je neznanje široko rasprostranjeno
- Svaki autoritarni vođa se trudi da svoje podanike drži u **neizvesnosti, neznanju, strahu** (nije važno da li je rat stvaran i da li se, ako je stvaran, u njemu može pobediti) i stoga **suzbija svaku slobodnu misao** (strah od obrazovanih i informisanih ljudi)

Vučić: Upozoren sam, ako krenemo vojskom na KiM, imaćemo rat sa NATO

V. MIJATOVIĆ | 05. jun 2018. 12:06 > 21:11 | Komentara: 166

Zapad arogantnim upozorenjem predsedniku Vučiću opet bacio pod noge rezoluciju 1244, koja predviđa povratak naših snaga na KiM. Njih ne interesuje pravo, već sila i faktičko stanje, a naš cilj je mir - kaže šef države

Препоручите 9 Подели Tweet G+

AKTUELNOST TEME

- Porast broja (desnih) populističkih lidera i ideja u Evropi i svetu
- Porast popularnosti desničarskih i ekstremno desničarskih partija
- Od 9/11 i drugih terorističkih napada u SAD i Evropi – ključno pitanje:
  - *Da li smo spremni da se odrekemo nekih prava (ili da ih drugima ukinemo) zarad veće bezbednosti?*
  - Jasan odgovor na ovo pitanje nude samo nedemokratski režimi i vođe

DA LI JE SRBIJA „POGODNO TLO“ ZA POKORAVANJE AUTORITETU? ZAŠTO?

PREPORUKE:

Ceo dokumentarni snimak Milgramovog istraživanja:

<https://www.youtube.com/watch?v=wdUu3u9Web4&t=6s>

Film „**Hana Arent**“ (2012)

<https://www.imdb.com/title/tt1674773/>

- Poznata filozofkinja razmatra slučaj Ajhmana. Da li ga vi smatrate odgovornim za holokaust? Ili je on zaista bio samo šraf u mašini?

Debata o levičarkoj i desničarkoj autoritarnosti:

- <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2021/09/psychological-dimensions-left-wing-authoritarianism/620185/>

